

proficisci. Sed hos eosdem his ipsius Cæsaris verbis, quia nemo alius luculentius, describamus: Illi rebus divinis intersunt, sacrificia publica ac privata procurant, religiones interpretantur: ad hos magnus adolescentium numerus disciplinæ causa concurrat, magnoque ii sunt apud eos honore. nam fere de omnibus controuersis, publicis privatisque, constituunt; & si quod est admissum facinus, si cædes facta, si de hæreditate, de finibus controversia est, iidem decernunt; præmia pœnasque constituunt: si quis aut privatus aut publicus, eorum decreto non stetit, sacrificiis interdicitur. hæc pœna apud eos est gravissima. A bello abesse consueverunt, neque tributa una cum reliquis pendunt: militiæ vacationem, omniumque rerum habent immunitatem. tantis excitati præmiis, & sua sponte multi in disciplinam conveniunt, & à propinquis parentibusque mittuntur: magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur. itaque nonnulli annos videnos in disciplina permanent: neque fas esse existimant ea litteris mandare, cum in reliquis fere rebus, publicis privatisque rationibus, Græcis litteris utantur. id mihi duabus de causis instituisse videntur, quod neque in vulgus disciplinam efferri velint, neque eos qui discunt, litteris confisos, minus memoriæ studere. quod vere plerisque accidit, ut præsidio litterarum, diligentiam in perdiscendo ac memoriam remittant. In primis hoc volunt persuadere: Non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios: atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto: Multa præterea de sideribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de deorum immortalium vi ac potestate disputant, & juventuti transdunt. Hæcenus Cæsar. Sed maioris notitiæ causa, ea quoque quæ alii de his, adjiciemus. Apud Pomponium hæc exstant: Hi terræ mundique magnitudinem & formam, motus cœli & siderum, ac quid dii velint, scire profitentur: docent multa nobilissimos gentis clam & diu vicenis annis in specu, aut in abditis saltibus. Vnum ex iis quæ præcipiunt, in vulgus effluit; videlicet ut forent ad bella meliores; æternas esse animas, vitamque alteram ad Manes. Apud Marcellinum hæc lego: Druidæ ingeniis celsiores, ut auctoritas Pythagoræ decrevit, sodalitiis adstricti consortiis, quæstionibus occultarum rerum altarumque erecti sunt; & despectantes humana, pronuntiarunt animas immortales. Laërtius dicit hos obscure ac per sententias philosophari; colendos deos, nihil mali faciendum, & exercendam fortitudinem. Sed ex Strabonis & audiamus quæ sequuntur. Druidæ, præter rerum naturæ philosophiam, etiam de moribus disputant. De horum iustitia summa est omnium opinio: ita & publica iis & privata iudicia committuntur; & aliquando causis bellorum disceptandis, jam acie congressuros composuerunt. Maxime iudicia de cæde iis commissa sunt. cumque horum multus est proventus, agrorum quoque fertili-

Gallia.

tatem consequi putant. Cum hi, tum alii, animam interitus expertem statuunt, & mundum: tamen aliquando ignem & aquam superatura. Ex Diodori lectione hæc de iisdem habet: Vtuntur insuper divinatoribus; qui apud eos, cum & auguriis & sacrificiis futura prædicant, plurimi æstimantur, omni eis obtemperante plebe. Cum vero de rebus magnis consultant, mirabilem incredibilemque servant consuetudinem. hominem enim immolantes, feriunt ense super transversum pectoris septum: quo decidente, tum ex casu, tum ex membrorum dilaceratione, tum etiam ex sanguinis fluxu, ex quadam antiqua rerum observatione, norunt futura. Est apud eos moris, nullum absque Philosopho sacrificium facere. Existimant enim per divinæ naturæ conscios sacra fieri oportere, tamquam linguæ deorum peritos: atque horum intercessionem bona à diis censent petenda. Quorum consilio, & pace, & bello fruuntur. De hac hominum immolatione dictus Strabo lib. 7, ubi eos Vates nominat. Poëtæ vero tanti apud eos fiunt, ut cum instructa acie exercitus eductis ensibus iactisque jaculis propinquant, non solum amici, sed & hostes quoque, eorum interventu à pugna conquiescant. Ita apud agrestiores barbaros ira cedit sapientiæ, & Mars reveretur Musas. sic Diodorus. Nunc Dionem Prusæum audiamus, qui hæc: Celtæ habent Druidas, divinationis studiosos atque sapientiæ, sine quibus nihil licitum est Regibus facere, aut consulere: ita ut, si quis verum dicat, illi regnent; reges autem sententiæ sint ministri & servi, licet in thronis aureis sedeant, magnasque domos habitent, & sumtuose conviventur. Huc denuo adducemus hæc ex Lucano:

*Et vos barbaricos ritus moremque sinistrum
Sacrorum Druidæ postis repetistis ab armis.
Solis nosse Deos, & cœli numina vobis,
Aut solis nescire datum: nemora alta remotis
Incolitis lucis. vobis auctoribus, umbræ
Non tacitas Erebi sedes, Divisque profundæ
Pallida regna petunt, &c.*

His autem omnibus Druidibus, teste Cæsare, præest unus, qui summam inter eos habet auctoritatem, hoc mortuo, si quis ex reliquis excellit dignitate, succedit: ac, si sint plures pares, suffragio Druidum adlegitur: nonnunquam etiam de principatu armis contendunt. ii certo anni tempore in finibus Carnutum, (ad Ligurum fluvium, si fides Queruli comœdiæ, quæ Plauti nomen præfert) quæ regio totius Galliæ media habetur, confidunt, in loco consecrato. huc omnes undique qui controversias habent, conveniunt: eorumque iudiciis decretisque parent. In his Carnutibus hodie Druidum nomen superesse videtur in loco Dreux dicto. Gab. Symeonius in Cæsare suo renovato, scribit se in hujus tractus saltibus vidisse horum Druidum antiqui palatii vestigia. Atque hæc de Druidibus: quorum magiam, & homines immolandi morem ad sua usque tempora perdurasse, tradit Plinius, qui eum sublatum addit à Tiberii

O o o

Cæsaris